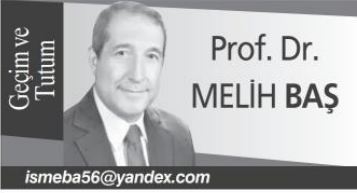






## ISO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (2023) – 3

Geçim ve  
TutumProf. Dr.  
MELİH BAŞ

ismeba56@yandex.com

**I**STANBUL Sanayi Odası'nın açıkladığı Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (BBSK) Araştırması'na ait rapor açıklanmıştır. Sahi ISO BBSK RAPORU önemli mi? ISO BBSK'nun Türk Sanayi Sektörü için de önemli bir ağırlığa sahip olması nedeniyle rapordaki göstergeler ekonomimizin incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Şöyle ki, BBSK'nun ülkemizin 2023'teki Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) içindeki payı (Üretici Fiyatlarıyla Brüt Katma Değer olarak) yüzde 6,7; sanayi sektörü içindeki payı (Temel Fiyatlarla Brüt Katma Değer olarak) yüzde 22,4'tür. Bu yüzden raporu ele almayı sürdürüyoruz. İlgili gazetenin web sitesinden yazımızın önceki bölümlerine ulaşabilir.

### VERİMLİLİK KALDIRACININ MAKÜS TALİHİ!

Firma yönetimi başanındaki dört beşenden dördüncüsü de verimliliktir. Karlılığa giden yolun adı olan verimlilik kaldırıcı oranları faaliyet oranları ya da devir hızı oranları olarak da adlandırılır. Burada bakılan husus, şirketin varlıklarının ne ölçüde verimli kullanıldığıdır. Genelde verimliliği ölçülecek olan varlık kaleminin verimliliği bu kalemin tutarının şirketin hafızatına oranlanmasıyla hesaplanır.

ISO BBSK raporunda etkinlik ve verimlilik bölümüne bakalım. Bölümün adı da değişmeli! Verimlilik girdi etkinliğini (ya da etkinliğini) ve çıktı etkinliğini kapsayan üst kavramdır. Verimliliğin tanımı da çıktı/girdi biçimindedir.

Galiba raporun bu bölümünü Toygar Işık'ın 'Maküs Talih' parçası eşliğinde okumak gerekecek!

Şirketlerin en genel verimlilik göstergesi olan varlık devir hızı (hasılat / toplam varlıklar) göstergesi 2022'de 1,34 iken 2023'de enflasyon düzeltilmesi öncesi (EDÖ) olarak 1,26'ya, enflasyon düzeltilmesi sonrası (EDS) olarak 0,85'e gerilemiş!

Gerçek verimliliği de EDS olarak görmüş olduk. Zaten işletme sermayesi (devir hızı) verimliliği de 2023'de 2,06'dan EDÖ olarak 1,90'a EDS olarak 1,82'ye gerilemiş! İşletme sermayesi verimliliği de (hasılat / dönen varlıklar oranı) 2022'de 2,06 iken 2023'de EDÖ olarak bile 1,90'a hele EDS olarak 1,82'ye düşmüş! İşletme sermayesi süresi 200 güne çıkmış, bu da işletme sermayesi ihtiyacını giderek sermaye maliyetini yükseltmiş. Öz Kaynak (devir hızı) verimliliği (hasılat / öz kaynaklar oranı) 2022'de 3,74 iken, 2023'de EDÖ olarak 3,79 olmuş ama EDS olarak sert bir biçimde 1,56'ya düşmüştü!

### SU KATMA DEĞER SORUNSALI

Şirketlerin katma değer finansal tablosu hazırlanmaması ekşiği devam ediyor hala! Sosyal paydaşlar yaklaşımını sosyal sorumluluk projeleri sanıyor kimileri! Raporun 'İstihdam Dinamikleri ve Geleceğe Bakış' başlıklı bölümünde dünyada ESG (Çevresel, Sosyal ve Yönetişimsel) Raporlama'dan söz ediliyor, ama ülkemizde ISO 500'de bu iş kaşektik (!) bir görünümde, hele de 'S' boyutunda!

Anımsatalım, kuruluşların üretim unsurlarından emeğin karşılığı olan 'ödenen maaş ve ücretler (SGK primleri dahil)', borç sermayesi karşılığı ödenen faizler ve özsermaye sahiplerinin payı olan (millî gelir anlamında) kâr kalemlerinin tutarları toplanarak bulunan rakam 'net katma değer'dir. Net katma değer içinde ilki eme-

ğin payı, diğer ikisinin (faiz+kâr) toplamı sermayenin payıdır. Bu rakama o dönem için ayrılan "amortisman (itfa payları ve özel tükenmeye tabi varlıklar dahil)" ve "dolaylı vergilerin sübvansiyonlar düşüldükten sonraki net tutan" eklenerek bulunan rakam ise "brüt katma değer"dir.

BBSK'nun 2023 yılında toplam hasılatı (net satışlar) 7.503.508.298.299 TL iken yarattıkları üretici fiyatlarıyla brüt katma değer 1.749.805.099.825 TL'cık olmuş! Kısaca cironun sadece yüzde 23,31'i yani dördte biri bile olmayan brüt katma değer! Çalış çalış hep bir kaş, haybeye, yani el aleme! İlgücü verimliliği yani 'Kişi Başına Üretimden Net Satış' EDÖ olarak 7.933.178 TL. olmuş ve EDS olarak yüzde 17,5'lik düşüş sergilemiş! Gelirim 'Kişi Başına Yaratılan Ortalama Brüt Katma Değer'e, o da 2,45 milyon TL. olmuş.

Yaratılan katma değerde şirket sıralamasında petrokimya sektörü öne çıkmış. Üretici fiyatlarıyla en yüksek katma değer sağlayan kuruluşlar şunlar olmuş: 1. TÜPRAŞ, 2. İSMİ AÇIKLANMAMIŞ, 3. STAR RAFİNERİ. Galiba bu Ajda Pektan teyzenin 'Aman Petrol, Canım Petrol' şarkısı listelerden düşmeyecek! Sektörel olarak brüt katma değerinin dağılımında ilk sırada yüzde 19 ile Motorlu kara taşıtı imalatı yer alırken, onu gıda ürünleri (yüzde 13) ve ana metal sanayi (yüzde 11,9) izlemiştir.

Finansal kapitalizm çağında net katma değerinin sınıfsal dağılımına bakılmalı: "Ödenen Faizler / Net Katma Değer Oranı" yüzde 18,6'dan 25,2'ye çıkmış iken "Millî Gelir Anlamında Kâr / Net Katma Değer oranı" da yüzde 36,1 olmuş! Sermaye 2023'de toplam net katma değerinin yüzde 61,3'ünü almış yani. "Ödenen maaş ve ücretler / Net Katma Değer Oranı" da yüzde 38,8'cık olmuş, bu oran 2015'deki yüzde 56,5'lardan buralara gerilemiş! Bu oran zaten 500'ün 487'si olan

özel kesim kuruluşlarında azıcık daha düşük: yüzde 38,2'cık! Sahi hak verilir miydi, yoksa alınır mıydı?

### BBSK'NUN TEKNOLOJİ YOĞUNLUĞU VE FAALİYETLERİ

Verimlilik deyince usa gelen ilk sözcük teknoloji olur haliyle. BBSK'da yaratılan brüt katma değerinin içinde yüksek teknoloji yoğunluklu sanayilerin payı oldukça düşük sadece yüzde 7,1 ve son dört yıldır yüzde 6,1 ile 7,1 arasında seyrediyor! BBSK içinde toplam 20 şirket var bu kategoride zaten!

Yüzde 28,7'lik payı düşük teknolojik yoğunluklu sanayi şirketlerine ait; yüzde 33,9 ile orta-düşük teknoloji yoğunluklu sanayi şirketleri geliyor ve toplamı yaklaşık yüzde 62,6 ediyor! Kalan yüzde 30,3 de orta-yüksek teknoloji yoğunluklu sanayi şirketlerinin payı. Yani yüzde 92,9 düşük ve vasatlı! Ayrıca TÜİK'in verilerine göre bu durum Türkiye geneli için de yaklaşık böyle! Neden mi? AR-GE mafızı da ondan! AR-GE yapan şirket sayısı 2023'de sadece 265, 2018'de bile 276 imiş! AR-GE yapan şirketlerin sektörel dağılımına bakalım. Başta 39 şirketle 'Gıda Ürünlerinin İmalatı' geliyor. Peki AR-GE harcamalarının üretimden satışlara oranı yüzde kaç dersiniz? Ne yüzdesi? Binde 48! 2020'de bile binde 53 imiş. Anımsayalım, küresel mal dış ticaretindeki payımız 2023'te sadece yüzde 1,08 olmuş, neden acaba? ISO Başkanı Erdal Bahçıvan diyor ki: "Öyle ki bugün teknoloji odaklı, sürdürülebilir yeşil ekonominin, yaratıcılığın ve katma değerli ürünlerin öne çıktığı yeni üretim tarzı sürecinde biz sanayicileri yeni fırsatlar kadar riskler de bekliyor... Hazırlıklarımızı ve değişimlerimizi böyle bir anlayışla yönetmemiz çok faydalı olacaktır." Haydi BBSK, elinizi tutan mı var?

Not: Yazımızın son bölümünü de gelecek hafta sunacağız.